

Spis rzeczy

Jarosław Iwaszkiewicz

WIELKIE PYTANIE TOLSTOJA 5

Lew Tolstoj

CO TO JEST SZTUKA? 9

Przedmowa do wydania angielskiego 11

Książka *Co to jest sztuka?* ukazuje się po raz pierwszy w prawdziwej postaci. — Historia wydrukowania książki w postaci okaleczonej. — Zmiany wprowadzone przez prof. Grota. — Cenzura duchowna. — Niemoralny i szkodliwy kompromis autora. —

I 17

Zalew sprawozdań o sztuce. — Materialne i moralne koszty kultu sztuki. — Marnotrawienie istnień ludzkich dla sztuki. — Opis próby operowej. — Czy taka sztuka jest ważną sprawą? —

II 28

Czy sztuka warta jest ofiar, jakie się jej składa? — Co to jest sztuka? — Czy sztuka jest przejawem piękna? — Co to jest piękno? — Zamęt określeń. — Pojęcie „piękna” u Rosjan. — Chaos w estetyce. —

III 43

Streszczenie teorii estetycznych i określeń piękna od Baumgartena do chwili obecnej (1897).

IV 73

Określenia sztuki oparte na pięknie. — Dychotomia określeń piękna: określenia obiektywno-metafizyczne i określenia subiektywno-doświadczalne. — Fantastyczność określeń metafizycznych. — Zrozumiałość, a zarazem nieścisłość określeń subiektywnych. — Redukcja piękna do swoistej przyjemności. — Redukcja zagadnienia piękna do kwestii smaku. — Niedefiniowalność smaku. —

V 85

Określenia sztuki nie oparte na pięknie. — Tolstojowska definicja sztuki. — Niezbędność sztuki w życiu ludzkim. — Szersze i węższe określenie sztuki. — Jak w przeszłości odróżniano sztukę dobrą od złej. —

VI 96

Kryterium wartości sztuki. — Świadomość religijna epoki, to znaczy powszechne, mniej lub bardziej głębokie rozumienie sensu życia ludzkiego. — Różne typy świadomości religijnej. — Postęp świadomości religijnej w dziejach ludzkości. — Chrześcijaństwo pierwotne. — Chrześcijaństwo kościelne. — Średniowiecze. — Renesans. — Sceptycyzm i niewiara klas wyższych. —

VII 107

Pomieszczenie piękna z dobrem. — Filozofowie greccy. — Nieistnienie estetyki. — Baumgartenowska trójca Dobra, Piękna i Prawdy. — Niewspółmierność tych pojęć. —

VIII 118

Dlaczego za dobrą uznano sztukę dającą tylko przyjemność? — Rozpad sztuki ogólnonarodowej na sztukę ludową i sztukę pańską. — Ekskluzywna sztuka sfer wyższych niezrozumiała i szkodliwa dla mas. — Błąd obrońców sztuki ekskluzywnej: że upowszechni się ona w lepszym ustroju społecznym. — „Dajcie wolność niewolnikom kapitału, a niepodobna będzie robić takiej wyrafinowanej sztuki”. — Teoria wybrańców i prostackiej trzody. —

IX 127

Zwyrodnienie sztuki ekskluzywnej. — Prawdziwe dzieło sztuki wzbogaca ludzi w nowe (choćby nieznaczne) uczucia. — Zubożenie treści. — Dziwaczność i niejasność formalna. — Nieszczerość

i wymyślność. — Główną treścią sztuki klas bogatych uczucia pychy, żądzы cielesnej i nudy życiowej. —

X. 136

Niezrozumiałość sztuki sfer wyższych. — Sztuka dekadencja. — Przykłady z najnowszej poezji francuskiej. — Przykłady z malarstwa i muzyki. — Sztuka jako rozrywka. — Do każdej sztuki można się przyzwyczaić. — Kryterium przyzwyczajenia nie jest żadnym kryterium. — Najwyższa sztuka była zawsze zrozumiała i dostępna dla wszystkich ludzi zdrowych na umyśle. —

XI. 178

Sztuka imitatorska albo imitacja sztuki. — Sposoby podrabiania sztuki: zapożyczanie — naśladowanie — szokowanie — zaciekawianie. — Kwalifikacje prawdziwego artysty a kwalifikacje podrabiacza sztuki. —

XII. 197

Warunki sprzyjające produkowaniu sztuki imitatorskiej w dzisiejszym społeczeństwie: profesjonalizm artystów — krytyka — istnienie szkół artystycznych. —

XIII. 212

Przykład imitacji sztuki: opery Wagnera. — Opis przedstawienia *Zygryda* w Wielkim Teatrze moskiewskim w kwietniu 1896. — Przyczyny sukcesów Wagnera. —

XIV. 234

Zwątpienie Tolstoja, czy jego wywody zechce kto bodaj rozważyć na serio. — Liczebne przybliżenie stosunku prawdziwych dzieł sztuki do falsyfikatów. — Zepsucie smaku i niezdolność rozpoznawania prawdziwych dzieł sztuki. — Śpiew kobiet wiejskich i wykonanie sonaty Beethovena opus 101. — Opowiadanie autora ludowego i lektura modnych pisarzy zachodnich. — Prawdziwi malarze. — Teatr u Wogulów. — Prawdziwa sztuka jest skromna. —

XV. 248

Wyróżniona cecha prawdziwej sztuki: uczuciowa zaraźliwość dzieła. — „Im silniejsze zarażenie, tym lepsza sztuka jako

sztuka, to znaczy niezależnie od wartości uczuć, jakie wyraża". — Warunki zaraźliwości uczuciowej dzieła sztuki: oryginalność uczuć — jasność i prostota wyrazu — szczerłość artysty. — Kryterium wartości dzieł sztuki jako takich: kombinacja stopni spełnienia tych warunków. —

XVI 254

Kryterium wartości uczuć podstawą rozróżnienia sztuki dobrej i złej pod względem treści. — Chrześcijańska świadomość religijna naszych czasów. — Jej niezależność od kultu religijnego. — Sztuka jednoczy. — Sztuka ekskluzywna jednoczy niektórych, innych odtrąca. — Sztuka dobra: chrześcijańska sztuka uczuć braterstwa ludzi i ogólnoludzka sztuka uczuć najprostszych, powszednich. — Tolstojowskie potępienie własnych utworów. — Potępienie sztuki klerykalnej i patriotycznej. — Przykłady sztuki dobrej i złej pod względem treści. —

XVII 284

Konsekwencje zwyrodnienia sztuki. — Marnotrawstwo pracy poświęconej sztuce. — Wynaturzone życie ludzi bogatych. — Zamęt w pojęciach ludu i dzieci. — Prosty człowiek i kult Puszkina. — Kto jest wielkim człowiekiem? — Piękno najwyższym ideałem bogatych próżniaków. — Filozofia siły. — Zabobony patriotyzmu i adoracja zmysłów. — Sztuka współczesna hamuje postęp ludzkości. —

XVIII 300

Przeznaczenie życia ludzkiego. — Rozdział między bogatymi i wykształconymi a ubogim i ciemnym ludem roboczym. — „Sztuka jest duchowym organem życia ludzkiego i nie można jej zniszczyć...”. — Sztuka winna się kierować chrześcijańską świadomością religijną. — Sztuka współczesna jest wszetecznicą. —

XIX 306

Sztuka przyszłości. — Sztuka wszystkim dostępna, tworzona przez artystów z całego narodu. — „Artysta przyszłości będzie żył zwyczajnym życiem ludzkim, zarabiając na utrzymanie jakąś pracą...”. — Najzwyczajniejsze zjawiska życia, rozpatrywane z chrześcijańskiego punktu widzenia, staną się źródłem

uczuć nieskończenie nowych i rozmaitych. — Sztuka przyszłości będzie treściowo i formalnie lepsza od sztuki współczesnej. —

XX (Zakończenie) 318

Praca 15 lat. — Współzależność nauki i sztuki. — „Nauka i sztuka są równie ściśle związane ze sobą, jak płuca i serce...”. — Błędna droga nauki współczesnej. — Zadaniem prawdziwej nauki jest urządzenie współżycia ludzi. — „Sztuka nie jest przyjemnością, pociechą ani rozrywką; sztuka jest wielką sprawą”. — Powołanie sztuki. —

Dodatek I. (Przekłady Marii Leśniewskiej) 339

Henri de Régnier: *L'accueil* (= *Zaproszenie*) 339

Francis Vielé-Griffin: „*Sais-tu l'oubli*” (= „*Czy znasz ten czar*”) 340

Jean Moréas: „*Enone, j'avais cru*” (= „*Myślałem, że kocha-
ję*”) 341

Comte Robert de Montesquiou: *Berceuse d'ombre* (= *Koły-
sanka cieniasta*) 343

Dodatek II 347

Treść *Pierścienia Nibelungów*. —

Edward Abramowski

Co To Jest SZTUKA? (Z powodu rozprawy

L. Tolstoja: „Czto takoje iskusstwo?”) 353

[Współczesne przeobrażenia społeczne a sztuka] 355

Wylanianie się z wnętrza dusz ludzkich nowego świata społecznego. — Pielgrzymka zdobyczy myśli i kultury do Kanossy ludowej. — Ideologowie broniącego się systemu. — „Demokratyzacja” sztuki. — Bezpośredni łącznik potrzeby życiowej między sztuką a masami. — Momenty swobody próżniaczej załączkiem piękna. — Współczesny człowiek pracy wydziedziczony ze sztuki. — Mija czas „cieplarnianego” hodowania sztuki przez „nadludzi”. — Dotychczasowa sztuka stanowiła przygodne uciechy życia, a chodzi o przeistoczenie sztuki na nowe środowisko życiowe, dostępne dla wszystkich. — „Sztuka przy-

szłości": wcielona w życie powszechne, podniesiona „do takiej potęgi, która by ujęła główny ster dalszych losów ludzkości i popchnęła jej rozwój ku nie znanym dzisiaj wytycznym”. —

[Streszczenie traktatu Tolstoja] 364

[Krytyka poglądów Tolstoja ze stanowiska „psychologii piękna”] 382

Piękno nie jest przyjemnością. — Celowa zaraźliwość uczuciowa nie jest wyróżnikiem dzieła sztuki. — Uczucia łączące, powszechne, a psychologia zbiorowa. — „Zbiorowość uczuć” ani zadania etyczne sztuki nie stanowią o zadaniach estetyki. — Społeczna natura intelektualizmu a indywidualna intuicja pierwotna. — Przedmyślowość uczuć — stany bezimiennne. — Piękno a wspomnienia — marzenia sennie. — „Gdzie spod uchylonego rąbka intelektualizmu przeziiera uczuciowe oblicze przeżywanej chwili — tam zjawia się piękno”. — Widzenie przedmyślowe — nastrój przedmyślowy. — Sztuka prymarnie jest bezinteresowna — jej użyteczność bywa ubocznym wynikiem psychologicznym. — Psychologiczna natura piękna polega na zawieszeniu czynności intelektu. — Piękno jest na wskroś indywidualne i anarchiczne — nie posiada swoich kanonów ani sprawdzianów społecznych. — Piękno jest psychologicznym „noumenem” jako najbezsrośniejszy wyraz w świadomości ludzkiej „niepoznawalnego”. — Artysta stwarza warunki psychologiczne zjawiania się „noumenów” piękna w świadomości odbiorcy. — Piękno rzeczywiste, tj. indywidualne, może być powszechne, gdyż dotyczy powszechnej i stałej właściwości psychicznej człowieka. — „Indywidualizm dochodząc do głębin swoich staje się zaprzeczeniem indywidualizmu...”. — Sztuka wyzwala z interesownej ciasnoty moralnej. — Różniczkowanie się sztuki. — Trzy błędy Tolstoja w jego programie sztuki przyszłości i jedna racja. —

Nota redakcyjna 425

Indeks nazwisk i dzieł 434